

اقرار الصحابة

اثري گرانمايه از سده ششم هجري

[عبدالله غفراني *]

یکی از صدها تألیف نفیس شیعی در پیرامون فضایل و مناقب امیر مؤمنان، حضرت علی (علیه السلام) که خوشبختانه پس از چندین سده از گزند حوادث مصون مانده و نسخه‌ای از آن، هرچند با افتادگی‌هایی، به دست ما رسیده - کتاب ارزنده و کم‌مانند *اقرار الصحابة*، تصنیف ابوعبدالله، محمد بن جعفر مشهدی حائری است.

این کتاب، به سبب کم شمار بودن نسخه‌های آن، از دسترس محدثان و گردآورندگان اخبار، از جمله علامه محمد باقر مجلسی، شیخ حرّ عاملی، بیاضی و سید هاشم بحرانی دور مانده، و از همین روی کتاب‌شناسان و شرح حال نگاران شیعی همچون سید محسن امین عاملی و علامه شیخ آقابزرگ تهرانی با آن آشنا نبوده و هیچ آگاهی‌ای از آن در موسوعه‌های خود: *اعیان الشیعة، الذریعة و طبقات اعلام الشیعة* نیاورده‌اند. حتی این که کتاب‌شناسان متقدم از قبیل شیخ منتجب‌الدین رازی و ابن شهر آشوب مازندرانی اطلاعی از آن نداشته، با آن آشنا نبوده‌اند.

مؤلف کتاب

شیخ سعید صدوق محدث جلیل، ابوعبدالله محمد بن جعفر بن علی مشهدی حائری، معروف به ابن مشهدی، از اجلاء علمای امامیه در سده ششم هجری است. مرحوم شهید اول در یکی از اجازات روایی خود از او به عنوان «شیخ امام سعید» یاد کرده و او را از راویان مصنفات فقیه عالی قدر، علامه شاذان بن جبرئیل قمی، دانسته است.^۱

*. پژوهشگر بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.

۱. مجلسی، بحار الانوار، ۱۰۷/۱۹۷؛ حرّ عاملی، امل‌الامل، ۲/۲۵۲.

همچنین از اجازه‌نامهٔ شیخ حسن فرزند برومند شهید ثانی برمی‌آید که ابن‌مشهدی، کتاب فقهی شیخ مفید (د. ۴۱۳ هـ) موسوم به المقنعة را تماماً در نزد ابومنصور محمد بن حسن نقاش موصلی قرائت کرده در حالی که هنوز به بیست سالگی نرسیده بوده است.^۱

آثار دیگر وی

۱. المزار

که به «المزار الکبیر» معروف است و از اقدم کتاب‌های بازمانده در کیفیت زیارات معصومین و اماکن مشرفه است. مرحوم ابن طاووس این کتاب را در دست داشته و از آن در کتاب مصباح‌الزائر استفاده‌های شایانی کرده است. علامه عبدالکریم بن طاووس نیز منقولاتی از آن در فرحة‌الغری بیاورده است. نسخه‌های خطی متعددی از این اثر در کتابخانه‌های ایران موجود است و چاپ حروفی آن نیز اخیراً به اهتمام جناب آقای جواد قیومی اصفهانی منتشر شده است.^۲

۲. بغیة الطالب و ایضاح المناسک

ابن‌مشهدی، خود، در المزار به این کتاب که ظاهراً درباره‌ی اعمال و مناسک حج بوده، ارجاع داده است.^۳

۳. ما اتفق من الاخبار فی فضل الائمة الاطهار

مرحوم بیاضی در الصراط‌المستقیم و شیخ حرّ عاملی در امل‌الامل و اثبات‌الهداة از این کتاب یاد کرده‌اند.^۴

۴. اقرار الصحابة بفضله امام الهدی و القرابة

اثر نفیس و گران‌قدر مورد بحث این مقاله، که خوشبختانه تصویر تنها نسخه خطی شناخته‌شده از آن در اختیار این مؤسسه قرار دارد. این کتاب در هشت باب به شرح ذیل تنظیم شده و در هر باب، روایات ارزنده‌ای را با ذکر اسانید خود، یاد کرده است:

۱. مجلسی، بحارالانوار، ۱۰۹ / ۴۵.

۲. قم، نشر دارالقیوم، ۱۴۱۹ ق.

۳. ابن‌مشهدی، المزار الکبیر، ۱۰۲.

۴. نباطی عاملی، الصراط‌المستقیم، ۱ / ۲۸۵؛ حرّ عاملی، امل‌الامل، ۲ / ۲۵۲.

۱,۴. فيما جاء عن أبى بكر و ابنته عائشة فى فضل أمير المؤمنين -
عليه السلام - وما دعاهما بعد ذلك إلى الغرور و الأثام و ما عليهم من
الحجج الواضحة للملك العالم.

۲,۴. فيما جاء عن عمر بن الخطاب و ابنه و ابنته فى فضل أمير المؤمنين -
عليه السلام - ما يؤكد عليهم الحجّة الله رب العالمين.

۳,۴. فيما جاء عن عثمان بن عفان من الروايات فى فضل أمير المؤمنين -
عليه السلام - ما هو عليه حجة لرب العالمين.

۴,۴. فيما جاء عن طلحة بن عبيد الله و الزبير بن العوام من صائب الكلام
فى فضل أمير المؤمنين على بن أبى طالب - عليه السلام.

۵,۴. فيما جاء عن سعد بن أبى وقاص و سعيد بن العاص فى فضل
أمير المؤمنين - عليه الصلاة و التسليم - و هو حجة عليهم.

۶,۴. فيما جاء عن عبدالرحمن بن عوف فى فضل أمير المؤمنين عليه السلام
و ما أتى بعده من الخسران.

۷,۴. فيما جاء عن أبى عبيدة بن الجراح و عن جماعة من الأعيان من
الشهادات بالفضل الواضح على أنه الشهادات اللائح لأمير المؤمنين على -
عليه السلام.

۸,۴. فيما جاء عن معاوية بن أبى سفيان و شيوخ بنى أمية، حزب
الشیطان، و ما جرى على آل محمد من الطغيان و اعترافهم له بالفضل
بأنه ليس يعادله فى الفضل إنسان.

همچنين در پایان کتاب ، روایاتی را با موضوعات زیر ایراد کرده است:

- حدیث صعصعة بن صوحان العبدى و كلامه لمعاوية و عمرو بن العاص.

- خبر عبدالله بن العباس و عبدالله بن جعفر و عبدالله بن الزبير مع معاوية.

- كلام الحسن بن على - عليهما السلام - لمعاوية و أصحابه.

- خبر سعيد بن العريض مع معاوية.

- مشاجرة عبدالله بن عباس و معاوية فى مجلس آخر.

- مشاجرة عبدالله بن عباس لعمر بن العاص بين یدى معاوية.

- کلام محمد بن الحنفیة لأهل دمشق.
- مشاجرة عبد الله بن العباس لمعاوية و أصحابه عند وفوده عليه.
- مشاجرة الحسن بن علی - عليهما السلام - مع معاوية و أصحابه من بنی أمیة.
- مفاخرة الحسن بن علی - عليهما السلام - علی معاوية بن أبی سفيان و مروان بن الحكم و الوليد بن عقبة و عتبة ابن أبی سفيان و المغيرة بن شعبة.
- کلام عبدالله بن جعفر لمعاوية بن أبی سفيان.

اساتید و مشایخ ابن مشهدی

از لابه لای دو اثر بازمأنده ابن مشهدی - المزار و اقرار الصحابة - می توان به نام شماری از مشایخ و استادان او دست یافت که اگرچه نام و شرح حالشان در کتابهای تراجم و رجال شیعی مسطور است اما با استفاده از آثار ابن مشهدی می توان اطلاعات موجود درباره ایشان را تکمیل کرد. اجمالاً برخی از اساتید و مشایخ او عبارتند از:

۱. عمادالدین محمد بن ابی القاسم طبری کجی: در نجف اشرف در سال ۵۵۳ هـ بر او قرائت کرده است.
۲. ابومحمد عربی بن مسافر عبادی: در سال ۵۷۳ هـ بر او حدیث خوانده است.
۳. ابوعبدالله محمد بن علی بن شهر آشوب مازندرانی، صاحب کتاب شهیر مناقب آل ابی طالب.
۴. ابومنصور محمد بن حسن بن منصور نقاش موصلی.
۵. عزالدین ابوالمکارم حمزة بن علی بن زهره علوی حلبی: در سال ۵۷۴ هـ در حله سیفییه در نزد او بوده است.
۶. نجمالدین ابومحمد عبدالله بن جعفر دوریستی.
۷. سدیدالدین ابوالفضل شاذان بن جبرئیل قمی: در سال ۵۷۳ هـ در نزد او تلمذ کرده است.
۸. ابوالحسین یحیی بن حسن بن بطریق اسدی حلّی: برای وی اجازه نقل جمیع تصانیف خود را داده است.

۹. ابوالحسین ورام بن ابی فراس: مجموعه آثار او را در محضر او قرائت کرده است.

۱۰. مهذب‌الدین ابوعبدالله حسین بن احمد بن رده: اجازه نقل تمام روایات او را دریافت کرده است.

۱۱. عزالدین شرفشاه بن محمد افطسی نیشابوری: در سال ۵۷۳ هـ به نزد وی بوده است.

۱۲. بهاء‌الشرف محمد بن حسن بن احمد، راوی مشهور صحیفه سجّادیه. ۱۳. نظام‌الشرف ابوالحسن بن عریضی علوی: در سال ۵۵۶ هـ صحیفه سجّادیه را از او سماع کرده است.

۱۴. پدر بزرگوارش جعفر بن علی مشهیدی: وی از علمای بزرگ حایر شریف بوده و نسخه‌ای از الاستبصار شیخ طوسی به خط شریف او با تاریخ ۵۷۳ هـ در کتابخانه مرحوم کاشف‌الغطاء نجف اشرف موجود است.^۱

۱۵. ابوعبدالله حسین بن هبةالله بن رطبه سوراوی.

۱۶. عبدالحمید بن تقی بن عبدالله علوی حسینی: در سال ۵۸۰ هـ در حله بر او قرائت کرده است.

همچنین دانشمندان متعددی بر این مشهیدی قرائت کرده و از او اخذ حدیث نموده‌اند که می‌توان از میان آنان به عالم جلیل فخّار بن معد موسوی و نجم‌الدین ابن‌نمای حلی اشاره کرد.^۲ نیز خاطر نشان می‌شود که یکی از ویژگی‌های بسیار مهم این کتاب، ایراد خطبه شریفه فدکیه به روایت شیخ جلیل هارون بن موسی تلّکبری از ابن‌عقده است که در دیگر منابع موجود دیده نمی‌شود.

کتاب اقرار الصحابه بر اساس تنها نسخه شناخته‌شده آن همراه با تحقیق و حواشی ارزنده و فهارس فنی متعدّد، به کوشش آقای عبدالله غفرانی در حجم ۴۷۰ صفحه در آستانه انتشار است — إن شاء الله تعالی و منه الاعانة و التوفیق.

۱. آقابزرگ طهرانی، الذریعة / ۲، ۱۴.

۲. نوری، خاتمه مستدرک الوسائل / ۳، ۴۴۷.

فهرست منابع:

- آقابزرگ طهرانی، محمد محسن، الذریعة الى تصانیف الشیعة، بیروت، دارالاضواء، ۱۴۰۳ق.
- ابن مشهدی، محمد بن جعفر، المزار الكبير، تحقیق جواد القیومی الاصفهانی، قم: نشر القیوم، ۱۴۱۹ق.
- حر عاملی، محمد بن حسن، امل الامل، تحقیق احمد الحسینی، قم، دار الکتب الاسلامی، ۱۳۶۲ش.
- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار، بیروت، دارالتعارف للمطبوعات، ۱۴۲۳ق.
- نباطی عاملی، علی بن محمد، الصراط المستقیم الى مستحقی التقدیم، حقیقه و علق محمد الباقر البهودی، تهران، مرتضوی، ۱۳۸۴ق.
- نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، تحقیق موسسه آل البيت علیه السلام لاحیا التراث، قم، موسسه آل البيت علیه السلام، الاحیا التراث، ۱۳۶۶ش.